

OILADA BOLALARNI TARBIYALASHDA O'ZBEK MILLIY URF ODATLARI VA DINIY MAROSIMLARNING AHAMIYATI

Qodirova Odinaxon Xayitboy qizi

Farg'ona davlat universiteti talabasi

Annotatsiya. Ushbu maqolada oilada bola tarbiyasini amalga oshirish xususiyatlari haqida fikr yuritilgan. Bola tarbiyasining milliy va ma'naviy negizlari hamda bolalarni milliy ruhda tarbiyalashda milliy qadriyatlarning o'rni keng yoritilgan. O'zbek milliy urf-odatlar va diniy marosimlarning oilaviy tarbiyadagi ahamiyati yoritilgan. Milliy qadriyatlar, urf-odatlar va islomiy marosimlar bolalarning axloqiy, ma'naviy va ijtimoiy jihatdan shakllanishida muhim rol o'ynashi ta'kidlangan. O'zbek oilasidagi qadimiy an'analar orqali farzandlarda vatanparvarlik, kattalarga hurmat, halollik va odob kabi xislatlar shakllantiriladi. Shuningdek, oilaviy muhitda diniy tarbiyaning o'rni va uning bolalar ongiga ijobiy ta'siri tahlil qilinadi.

Kalit so'zlar: oila, milliy g'urur, milliy urf-odatlar, diniy marosimlar, oila tarbiyasi, o'zbek qadriyatlari, axloqiy tarbiya, ma'naviy tarbiya, diniy tarbiya, an'ana, farzand tarbiyasi.

Абстрактный. В данной диссертации рассматриваются особенности воспитания детей в семье. Широко освещаются национально-духовные основы воспитания детей, роль национальных ценностей в воспитании детей в национальном духе. Подчеркивается значение узбекских национальных традиций и религиозных обрядов в семейном воспитании. Подчеркивается, что национальные ценности, традиции и исламские обряды играют важную роль в нравственном, духовном и социальном формировании детей. Благодаря древним традициям в узбекской семье детям прививаются такие качества, как патриотизм, уважение к старшим, честность и порядочность. Анализируется также роль религиозного воспитания в семейной среде и его положительное влияние на сознание детей.

Ключевые слова: семья, национальная гордость, национальные традиции, религиозные обряды, семейное воспитание, узбекские ценности, нравственное воспитание, духовное воспитание, религиозное воспитание, традиция, воспитание детей.

Abstract. This thesis discusses the features of raising a child in a family. The national and spiritual foundations of child education and the role of national values in raising children in a national spirit are widely covered. The importance of Uzbek national traditions and religious ceremonies in family education is highlighted. It is emphasized that national values, traditions and Islamic ceremonies play an important role in the moral, spiritual and social formation of children. Through ancient traditions

in the Uzbek family, children are formed in such qualities as patriotism, respect for adults, honesty and decency. The role of religious education in the family environment and its positive impact on the minds of children are also analyzed.

Keywords: family, national pride, national traditions, religious ceremonies, family education, Uzbek values, moral education, spiritual education, religious education, tradition, child education.

Oila hayotning abadiyligini, avlodlarning davomiyligini ta'minlaydigan, muqaddas urf-odatlarimizni saqlaydigan, shu bilan birga, kelajak nasllar qanday inson bo'lib etishishiga bevosita ta'sir ko'rsatadigan tarbiya o'chog'idir. SHarqda qadim-qadimdan oila muqaddas Vatan sanalgan. Agar oila sog'lom va mustahkam bo'lsa, mahallada tinchlik va hamjihatlikka erishiladi. Binobarin, mahalla-yurt mustahkam bo'lsagina, davlatda osoyishtalik va barqarorlik hukm suradi. Zero, oila farovonligi milliy farovonlik asoslidir. Oila tushunchasining tarixiy ildizlari haqida gap borar ekan, avvalo halollik, rostgo'ylik, or-nomus, sharmu hayo, mehru oqibat, mehnatsevarlik kabi barcha insoniy fazilatlar, eng avvalo, oilada shakllangan. Oila haqida so'z yuritir ekanmiz, avvalo, ko'z o'ngimizda Ona siymosi shakllanadi. Nima deganda, oila muqaddasligini ta'minlovchi birinchi omil Ona, ahli ayolning pokizaligi, oqilaligi, mehru-muruvvati, sadoqati va vafodorligidir. Inson tabiati, fe'l-atvori go'dakligidan shakllanar ekan, milliy dunyoqarash ham bola vujudiga ona suti bilan kiradi.

Tabiiyki, ona allasi faqat chaqaloqning orom olishi uchungina aytilmaydi, balki uning vositasida bolaning ko'ngil dunyosiga milliy ruh kiradi. Ona tilidagi mehr-muhabbat, nasliy tuyg'ular va orzular go'dakning jismu jonida ildiz qoldiradi. Bularning mohiyatini va ahamiyatini inobatga olgan holda, oilaga e'tiborimizni kuchaytirishimiz, oilalarni avvalo ijtimoiy jihatdan himoyalash, e'zozlash, qo'llab-quvvatlash — bugungi kunimiz uchun va ertangi istiqbolimiz uchun naqadar muhim va dolzarb ekanligini yaxshi tushunishimiz va anglashimiz darkor. O'z mohiyatini anglab etgan inson qalbida ulug' bir tuyg'u, mehr tuyg'usi uyg'onadi va uning butun borlig'ini chulg'ab oladi. Mehr tuyg'usi sanab o'tilgan uch buyuk imkonni o'zaro uyg'unlikda birlashtirib, inson ko'nglini, Navoiy iborasi bilan aytganda, "haqiqat asrorining ganjinasi" ga aylantiradi. Zero, bu uyg'unliksiz ma'naviyat olami zuhur etmaydi. Insonni tanish odobdan, oila tarbiyasidan boshlansa, u bilan muloqot davomida axloqiy xislatlarini bila borasiz. Va'daga vafo qiladimi, do'stga sadoqati qanday, himmati va sahovati, jur'ati va shijoati, o'ktamligi va oriyati — barcha axloqiy fazilatlar birma-bir ko'z oldingizda namoyon bo'la boradi. Bu fazilatlar majmui zahirida esa yaxlit shaxs ma'naviyati nurlanadi. Axloq ma'naviyatga nisbatan surat, tashqi jihat bo'lsa, odob o'z navbatida axloqiy fazilatlarining yuzaga chiqishidir. SHu sababli insonni anglab etish odobdan axloqqa, axloqdan ma'naviyatga qarab

teranlashib boradi. Ushbu yuksak insoniy fazilatlar oilada tarbiyalanadi. Ammo shu bilan birga axloq odobga nisbatan, ma'naviyat esa axloqqa nisbatan keng qamrovli mohiyatlardir. Inson odobi uning barcha axloqiy fazilatlarini namoyon eta olmaganidek, shaxsning barcha axloqiy sifatlarini bir erga jam etganda ham baribir, uning ma'naviy dunyosini to'liq qamrab olgan bo'lmaysiz. Allomalar inson ko'nglini tilsim ataydilar. Ko'ngil ko'zgusidagi ma'naviyat nuri tufayli har bir inson o'zi sehrli tilsimga aylanadi, mohiyatan cheksizlik kasb etadi. Demak, inson ko'ngli ilm, irfon xazinasi, Haq sirini o'zida yashirgan tilsim ekan. Inson shu sababli buyukdir. Irfon Haq sirini qalb bilan anglab etish bo'lib, unga erishish, tushunib etish oson emas. Buning uchun inson atrof-voqelik, tabiatga, oilaga, o'zga insonlar, bashariyatga, Vatan va millatga, ota-ona, farzand, do'stga nisbatan huquq va burchlarini mukammal anglab etmog'i, o'zining ichki qudrati va salohiyati, ruhiyati, iroda va himmatini qalban his qilmog'i zarur. Har bir inson bu yorug' olamiga, bu sinov maydoniga bir oliy vazifa bilan kelgan. O'sha asl vazifasi nima ekanini topa bilmasa, tushunib etmasa, bu dunyodan notamom o'tib ketmog'i mumkin.

Vatan — sermazmun, juda ham keng tushuncha. U yashab turgan uyimizdan boshlanadi. Xalqimiz uy qurgan odamni «vatanli bo'lib qoldi», deyishi bejiz emas. «Vatan ostonadan boshlanadi» dsgan ibora barcha xalqlarda borligi ham shundan dalolat beradi. Bizning xalqimiz o'zi tug'ilgan joyga juda katta muhabbat bog'laydi. SHuning uchun ham ular boshqa joylarga ko'chishni xohlashmaydi. Boshqa joylarga ketganda ham doimo o'zi tug'ilgan el-yurtidan aloqasini uzmay, uni ziyorat qilib turadi. Bu ham Vatanga sadoqatli bo'lishning ko'rinishidir. Vatan insonning ota-onasi, oilasi, qarindosh-urug'lari, o'zi tug'ilib o'sgan joygina emas, balki yoshlik davrlarni boshidan kechirgan, yugurib-elib o'ynagan, sayr qilgan dalalar, cho'milib yurgan soylar, daryolar, oromgoh bog'lar, tog'lar, tabiat muhitidir. Demak, Vatanni sevmak kindik qoni to'kilgan joy tabiatini sevmak, uning uchun qayg'urish ham demakdir. Vatan — bu birinchi maktab, birinchi bilim, orttirilgan do'stlar, bilim berib voyaga etkazgan o'qituvchilardir. SHuning uchun ham inson qancha yoshga kirmasin, qaerda ishlamasin, birinchi maktab, birinchi o'qituvchi, maktabdoshlarini hech qachon yoddan chiqarmaydi, ularga doimo hurmat-izzat bilan qaraydi. Vatan bu o'sib-ulg'aygan mahalla.

Mahalla yoshlik davrining eng yaxshi kunlari kechgan hozirgi hayotida ham hamdard, hamnafas bo'lib kelayotgan qo'ni-qo'shni, do'stu birodarlar maskanidir. Mahallaga hurmat, mahalla ahli bilan doimo maslahatli ish qilish, to'y-tomoshalar va boshqa tadbirlarni o'tkazishni har bir inson o'zining muqaddas burchi deb bilgan. Hozir ham mahalla ahlining roli tobora kuchayib bormoqda. Vatan bu oila hamdir. SHunday ekan oilaga, kindik qoni to'kilgan joyga mehr-muhabbatda bo'lish ayni vaqtda Vatanga sadoqatli bo'lish demakdir. Oila jamiyatimizning asosini tashkil qiladi. Oila a'zolarini, ular tug'ilgan va istiqomat qiladigan uy-joyini e'zozlash, ayni vaqtda har

bir oilaning, insonning shajarasini, tarixini yaxshi bilishini taqozo etadi. Har bir inson, o'z oilasi, ota-ona, el-yurt tarixini, shajarasini yaxshi bilib olishi lozim. Bunda ayniqsa oila, maktab katta rol o'ynaydi. Vatan bu har bir inson ishlayotgan mehnat jamoasi, o'qiyotgan bilim yurti, ijtimoiy-siyosiy muhit hamdir. Mehnat jamoasining inson hayotida tutgan o'rni katta. Chunki mehnat jamoasida har bir inson hayot maktabini o'tab, mutaxassis bo'lib etishadi, ma'naviy kamol topadi, hayotda o'z o'rnini egallaydi, shuhrat qozonadi. Ma'rifatparvar bobomiz Abdulla Avloniy «Turkiy guliston yoxud axloq» asarida yozganidek, «Vatan har bir kishining tug'ilib o'sgan shahar va mamlakatini shul kishining vatani deganlar. Har kim tug'ilgan, o'sgan joyini jonidan ortiq suyar. Hatto bu vatan his-tuyg'usi hayvonlarda ham bor. Agar ular ayrilsa, o'zlaridagi kabi rohatda yashamas... Biz turkistonliklar o'z vatanimizni jonimizdan ortiq suyganimiz kabi arablar Arabistonni, qumlik issiq cho'llarni, eskimuslar shimol taraflarini, eng sovuq qor va muzlik erlarini boshqa erlardan ziyoda suyarlar. Agar suymasalar edi, havosi yaxshi, tiriklik oson erlarga o'z vatanlarini tashlab hijrat qilurlar edi». Vatan bu xalqning o'tmishi, buguni va kelajagidir. Vatan deganda hamisha o'zimiz tug'ilib o'sgan, ta'lim olgan, voyaga etgan necha-necha avlod ajdodlarimiz yashab o'tgan, ularning aqlu idroklari, mehnatlari sarf etilgan muqaddas yurt ko'z oldimizga keladi. Vatan bu ota yurt, ajdodlar maskani, el-yurt, xalq voyaga etgan, uning tili, tarixi, madaniyati, urf-odatlar, qadriyatlar chinakamiga shakllanib, chuqur ildiz otib, o'sib kamol topib boradigan zamindir. Vatan muqaddas qadriyat. Taraqqiyot Vatandan boshlanadi. U insonning kindik qoni to'kilgan joy, har kimning borligini qadrllovchi zamin, ma'naviy kamolot va saodat maydonidir. SHuning uchun ham har bir inson o'z dard-alamini, orzu-umidlarini vatan taqdiri bilan bog'lab kelgan. Vatan mehrini, Vatan sehrini, uning mo'tabariigini, ulug'vo'rigini so'z bilan ifodalash qiyin. Haqiqiy barkamol inson Vatanning ravnaqi va istikboli, el-yurtning ozodligi va mustaqilligi uchun xamma narsani, hatto, shirin jonini xam ayamaydi. Bu haqda mavlono Fuzuliyning «mening bitta hayotim bor, bordiyu mingta hayotga ega bo'lgan taqdirimda ham hammasini Vatan uchun sarflagan bo'lar edim», deb aytgan so'zlari har bir aqli raso fuqaro uchun bebaho o'gitdir

Inson uchun oila yagonadir. Oilaning katta-kichigi, ham, boy-kambag'ali bo'lmaydi, oila tanlanmaydi. Oila bizning molimiz emas. SHuning uchun ham u pulga sotilmaydi. Oila in'om etilmaydi, qarzga berilmaydi. Oila har bir fuqaro uchun muqaddas va betakrordir. Oilaga mehr muhabbat bilan munosabat bildirish, uni sevib ardoqlash, uning qadriga etish, uning kamoloti, osoyishtaligi uchun qayg'urish yoshligimizdan boshlab ongimizga singdiriladi. Chunki har qanday inson o'z oilasi tarixi, ya'ni, ota-bobolari o'tgan muqaddas zamin bilan faxrlanib yashaydi. Hamid Olimjon «Men o'zbek xalqi nomidan so'zlayman» degan maqolasida bu haqda shunday degan edi: «Mening xalqim o'z kindigining qoni to'kilgan tuproqni o'z onasiday aziz ko'radi. Mening xalqim o'z bobolari ko'milgan tuproqni o'padi, shu

tuproqni harom, nopok qilgan odamni o'ldiradi. Qadim o'zbek botirlari uzoq safarga ketganda, bir hovuch vatan tuprag'ini doim o'z yonlarida olib yurganlar. Chunki bu tuproq ularga o'z tug'ilgan erlarini eslatib turgan, xalq oldida ichgan kasamini yodga solgan. Vatanga bo'lgan muhabbatini bir nafas ham unuttirmagan. Bu bir hovuch tuproq unga o'z ota-onasini, qarindoshlarini, xalqini eslatgan, uzoq bo'lsa ham uni o'z vatanida his qiladigan va qaerda bo'lmasin o'z xalqi sha'niga isnod keltirmaslikka, o'z xalqining nomusi va sodiq o'g'li bo'lishga chaqirgan. U Vatanini qancha sevsa, ota-onadai, sevimli yordan, qondosh vatanidan nishona bo'lgan shu bir hovuch tuproqni ham shuncha sevgan. Shu bir hovuch tuproqning kuchi shuncha zo'r bo'lganki, u suvsiz sahrolardan, qorli tog'laridan, vahshiy daryolardan, yovvoyi o'rmonlardan ko'z ochib yumguncha o'ta olgan. Shu bir hovuch tuproq uni o'tdan omon saqlagan. O'q uning ko'kragini tesholmagan, qilich tanasini tesholmagan, olov kuydirmagan, zindon chiritolmagan»

Xulosa qilib shuni aytish lozimki, oilada bolalarni milliy ruhda tarbiyalash uchun keng imkoniyatlar mavjud. Bu - milliy an'ana va qadriyatlar, milliy turmush tarzi, milliy tarbiya, milliy axloq va odob, uch avlod, ya'ni, bobo-buvi, ota-ona va bolalarning hamjihatlikda yashashi jarayonida eng yuksak insoniy fazilatlarni o'zida tarbiyalab, shakllantirib borishi shular jumlasidandir. Bundan tashqari, ota va onaning shaxsiy ibrati ham bolalar uchun muhim tarbiya maktabi vazifasini o'taydi.

Foydalanilgan adabiyotlar royxati:

1. SH.M.Mirziyoev Buyuk kelajagimizni mard va oliy janob xalqimiz bilan birga quramiz. Toshkent "O'zbekiston" - 2017 y.
2. SH.M.Mirziyoev Erkin va faravon demokratik O'zbekiston davlatini birgalikda barpo etamiz. "O'zbekiston" NMIU, 2016y.
3. Karimov I.A. Tarixiy xotirasiz kelajak yo'q. Toshkent, "SHarq" nashriyoti-matbaa konsern bosh tahririyati. 1998 y. 32 b.
4. Karimov I.A. O'zbekiston XXI asr bo'sag'asida. - T.: O'zbekiston, 1997. - 326 b.
5. Karimov I.A. Barkamol avlod - O'zbekiston taraqqiyotining poydevori. - T.: O'zbekiston, 1998. - 64 b.
6. Karimov I.A. Yuksak ma'naviyat - engilmas kuch. - T.: Ma'naviyat, 2008
7. Avloniy A. Turkiy guliston yoxud axloq. - T.: O'qituvchi, 1992. -160 b.
8. Avloniy A. Tanlangan asarlar. 1 jild. To'plovchi, nashrga tayyorlagan. va so'z boshi muallifi B.Qosimov. - T.: Ma'naviyat, 1997. -